مسئولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

عبدالغفور لېوال
۲۰۲۱/۱۱/۰۳

شعر او تصور

تصويري کلام څه ته وايو؟ کله کله موږ په ورځنيو خبرو کې د داسې مطلب په هکله خبرې کوو، چې اورېدونکي يې، د خبرو اورېدو پر مهال، نه موږ او نه زموږ د خبرو کلماتو ته توجه کوي؛ بلکې مخامخ د هغې موضوع لړۍ تعقيبوي، چې موږ پرې خبرې کوو. دلته دوه ځېزونه زموږ خبرې تصويري کوي، يو دا چې يوازې پر ټاکلې موضوع خبرې وکړو او له ډېرو حاشيو څخه ځان وساتو او بل دا چې د ټاکلې موضوع کيسه په داسې بڼه وکړو، چې پېښې، ښېرې، اشياء او حرکات د اورېدونکي لپاره تمثيل شي. د هرې کلمې شاته يو مفهوم پروت دی، د مفاهيمو منظمې او په ارادي بڼه جوړې شوې مجموعې ته ژبنی تصوير او د کلماتو مجموعې ته تصويري کلام ويلی شو. مثلاً آس ـ ...
شنه ـ ورشو ـ سهار ـ منډې وهل، ټول کلمات دي او په انتزاعي توګه د هرې يوې شاته يو مفهوم شته اوس که ووايو: "سهار دی او په شنه ورشو کې يو آس منډې وهي" دا جمله يو تصويري کلام دی؛ ځکه موږ ته يو تصوير تمثيلوي. هغه څه، چې موږ يې د يوې ذهني پروسې په لړ کې ددغه تصويري کلام له برکته ګورو (مجسم کوو يې) همدا ژبنی تصوير دی، ولې ژبنی تصوير ورته وايو؟ ځکه د کمرې، قلم يا رنګ په وسيله نه دی ترسيم شوی؛ بلکې د ژبې (کلماتو او مفاهيمو) په مرسته ترسيمېږي؛ ځکه يې ژبنی تصوير ګڼو.

اوس نو لاندې دواړه عبارتونه داسې تعريفولای شو:

تصويري کلام: هغه دی، چې غرض ورڅخه د يو شي، فکر يا پېښې تصويرول، ترسيمول او ذهن ته رسول وي.

ژبنی تصوير: د مفاهيمو هغه مجموعه ده، چې د ژبې په وسيله شی، يو فکر يا پېښه تصوير کړي.

تصويري کلام نثر او نظم دواړه په بر کې نيسي، کېدای شي يوه کيسه، يو حکايت حتی يوه عادي خبره او شعر ټول تصويري وبولو؛ خو له شعر سره د تصوير د مناسبت په اړه د شعر لپاره داسې تعريف غوره کولای شو، چې: شعر د ژبنيو تصويرونو مجموعه ده. يعني اوس له يو عام تعريف څخه "چې تصويري کلام دی" يو څه خاص تعريف ته ورنژدې شوو.

تصيرونه د شعر خاصيت نه؛ بلکې رغوونکي توکي (اجزا) دي، يعنې شعر له معنوي پلوه له تصويرونو څخه جوړېږي. يو شمېر هغه شعري لوازم، چې کلاسيکو بلاغتپوهانو د شعر لپاره نوملي؛ لکه تشبيه، استعاره، مجاز او نور او همدا راز هغه لوازم، چې معاصرو لوېديزوالو په شعر کې په ګوته کړي؛ لکه سمبولونه، اسطورې او تمثيلونه ټول هغه توکي دي، چې د شعري تصويرونو د روښانولو او په زړه پورې کولو لپاره استعمالېږي. له همدې امله په شعر کې ګڼ هنري فنون او د کلام صنعتونه د ښو تصويرونو د ايجاد لپاره کارېږي. کلاسيکو شاعرانو هم پخپلو شعرونو کې د ښو تصويرونو د ايجاد لپاره هڅه کوله، دا چې هغه مهال د تصوير مقوله په همدې معاصر مفهوم نه وه مطرح، بېله خبره ده؛ خو د لويو شاعرانو شعوري هڅه دا وه، چې پخپلو شعرونو کې رانه تصاوير رامنځته کړي. دا څو بېلګې به تحليل کړو:

ګوره راته څه وايي دا ستا دواړه چشمان
نور عالم نور ښکار کا، مونږ د دين او د ايمان

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په خير و لولئ

مري، چي لينده ويني کارګه ستا د خال د ورځيو
ناست دی تور کارګه، په څو په موټي د کمان

خوشال خان خټك

خان په دغو دوو پرله پسي بيتونو کې لړ تر لړه پينځه ښل ښل شاعرانه تصويرونه ېنځولي دي.

لومړی تصوير: راوي (شاعر) خپلي معشوقي ته مخامخ دی، ورسره خبرې کوي د "ګوره" کلمه _يوازې يوه کلمه_ د حالت په بشپړه توګه تمثيلوي، يعني راوي او د هغه مخاطب د خبرو په حال کې، راوي خپل مخاطب مخامخ کتلو يا متوجه کولو ته هڅوي.

دوهم تصوير: د مخاطب (معشوقي) دواړه سترګي خبرې کوي، دا رښتيا، چي يو ښکلی تصوير دی، تاسو کله د چا د وو سترګو خبرې ليدلي؟ د سترګو حرکات کله کله بشپړ مفهوم افاده کوي، يا غوسه دي يا خوشحاله، يا مهربانه او يا هم بې تفاوته همدا خبرې دي او دا چي تاسو د خوشال بابا د مخاطب د سترګو ځانګړی حالت تصور کوئ حتماً مو په ذهن کي يو تصوير جوړوئ، د شاعر کلمات د کمپيوټر هغو اليکترونيکي جريانونو ته ورته دي، چي په سکرين (پرده) باندي د جوړ شوي تصوير يوه برخه ايجادوي، يعني همدا کلمات د شاعر له مقصد څخه راځي او ستاسو په ذهن کي يو تصوير جوړوي، د معشوقي د سترګو د خبرو ذهني تصوير.

دريېم تصوير: چي د لوستونکيو ذهن سمدلاسه د راوي د مخاطب د سترګو له خبرو څخه لرې کوي دادی، چي نور عالم نور ښکار کا او دغه سترګي د دين او ايمان په ښکار پسي ګرځي، دا د عيني او ذهني انځور جوړوني يو ښکلی تلفيق دی، يعني برخه يې د "نور عالم نور ښکار" او ذهني يې د "دين او ايمان" ښکار دی.

څلورم تصوير: چي دوه حرکتونه لري د لومړي حرکت په نتيجه کي دوهم حرکت ايجادېږي، يعني کله چي کارګه (کارغه) د معشوقي د خال او وروځيو ليندی ويني؛ نو مري دلته د لينده ليدل يو تصوير او د کارګه مګ بل تصوير دی؛ خو خوشال بابا له منطقي پلوه دوهم انځور د شعري اړتيا له مخي اول راوړی دی، يعني "کارګه مري" کله چي "لينده ويني."

پينځم تصوير: خوشال خان يو ځل بيا متقدم تصوير متاخر کوي او هغه کارګه، چي مرګ يې په اول حرکت کي تمثيل شوی تعريفوي.

دا کوم کارګه دی؟ هغه، چي د کمان په موټي باندي په څو ناست دی او له رنګه هم تور دی.

په کلاسيکه دوره کي _زما په نظر_ خوشال بابا لومړنی شاعر دی، چي په شعر کي د تصويرونو داسي تلوسه پنځوونکي بافت ته توجه کوي. دا ځانګړنه لړ و ډېره په رحمن بابا_ حميد موشګاف او کارم خان شيدا کي هم شته، چي حميد موشګاف د انځور هستوني ښه استازی دی، دا بېلګه وګورئ، چي د تصويرونو د بېلتون له مخي په تصويري اړکانو وېشل شوې:

خط پر مخ د صنم راغی که سپوږمی شوه په هاله کي
دا يي غاښ په خوله کي زېب کا که ژاله شوه په لاله کي

دا زما له غمه شين زړه پکي خيال د يار د شونډو
هسي رنګ زېب و زينت کا لکه مي په شنه پياله کي

پاس هره بېله ليکل شوې کرښه د يوه ځانګړي ړانه تصوير څرګندويه ده.

د کلاسيکي دورې په شاعرۍ کې تصويرونه د وړو انځوريزو قطعاتو په څېر يو د بل تر څنګ کتارېږي ډېر ځله له موضوعي پلوه يوازې دي او کوم تړون نه لري په يو واحد شعر کي د کوچنيو تصويري برخو له مجموعي څخه يو عمومي تصوير اکثراً نه جوړېږي او دليل يې هم د کلاسيکي دورې د شاعرۍ په فورم کي دی، غزل، رباعي، قطعه او نور فورمونه اکثراً په هر بيت يا حتی هره مصرع کي بېله موضوع بيانوي؛ ځکه خو تصاوير هم سره بېل وي او لرغوني شاعري د همدغو فورمونو شاعري ده، په دې کي قصيده (بوللـه) او مثنوي هغه فورمونه دي، چي کله کله د خپلې موضوع د تنوع له مخي کامل او مجموعه يې تصاوير هم ارايه کوي په تېره بيا هغه بوللي او مثنوي ګاني، چي د يوې خاصي موضوع په اړه وي که څه هم پکي د هرې تصويري ټولټي هڅه همدا وي، چي د لوی او مجموعي

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په ځير و لولـئ

تصوير يوه برخه سازه کا؛ خو زموږ لرغوني شاعران د انځوريزو ارکانو د تړون پر اهميت ډېر نه وو خبر_ په دې برخه کې بيا هم خوشال بابا سرلاری دی، د هغه ځينې قصايد او مثنوي ګاني او د حميد مومند ځنې تمثيلي آثار دا ځانګړنه لري. په پټه خزانه کې راغلي دری بېلګې د مجموعي تصويرونو د ايجاد لپاره د کوچنيو تصويرونو د مرستي او تړون په برخه کې شهکار نموني دي.

د غوري ښکارندوی نامتو قصيده:

د پسرلي ښکلوونکي بيا کړل سينګارونه
بيا يـــــــــي ولونل په غرونو کې لالونه

تر پايه

دوهم د شيخ متي بابا مناجات:

پــــــه لويو غرو، هم په دښتو کې
په لوی سهار، په نيمو شپو کې

تر پايه

او دريېيم قصه د سوی او د اوښ چې حافظ عبداللطيف اڅکزي ليکلي ده. سره له دې، چې د دريېمي بېلګې انځورونه له فني اړخه پوره دي؛ خو د لومړيو دوه بېلګو په څېر ښکلې نه دي.

په هر صورت! راځو اوسمهالي (معاصري) شاعرۍ ته، دا چې په معاصره شاعرۍ کې ولي آزادې شاعرۍ ته ميلان او پاملرنه ډېره شوه، دليل يې په شعر کې د لويو انځورونو کامل ايجاد او د هغو د عناصرو تر منځ د کلك هنري تړون موجوديت و، چې دا کار په غزل، مثنوي، رباعياتو، مخمساتو او نورو کلاسيکو فورمونو کې (له قصيدې پرته) ناممکن و.

آزاد شعر د تصوير جوړوني د ټولو ظرافتونو د کارولو لپاره مناسب قالب دی، دلته د قافيې او رديف نشتوالی او د قراردادي وزني محدوديت د نه موجوديت له امله شاعر کولای شي ډېره پاملرنه موضوعي انسجام ته وکړي او په اصطلاح جدي اثر رامنځته کړي. د تصوير جوړوني په اړه بهل ومری يو مثال توضيح کړو، چې په آزاد شعر کې څومره ځای لري، بيا به د شعر لپاره د انځور هستوني اهميت وڅېړو او تر هغه وروسته به ځينې خاص اصطلاحات تعريف کړو.

بيديا

سپېره بيديا ده پکې پل د بنيادم نشته

يو څو پيريان دي له پرديو غرو راغلي

بربنډپښي، ناڅي، ناڅي

چې تياره شي بيا سيني پر خپلو مېندو سروي

پر خواړه خوب پرېوځي

——

د زهرو ونه ده ولاړه

پر بيزو ادې يې سيوری کړی

بيزو د زهرو پرګي خوري هره ګړی ورځنی حمل اخلي

د ورځي دېرش، ځلوېښت بچيان زېږوي

د ورځي دېرش، ځلوېښت ځوانان شي

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

بیا قتلېږي

خو بیزو ادې پرګې خوري

او لګیا ده هره ورځ نوي بچیان زېږوي

پېریان ګډېږي

د بیزو ادې په ویر او پر خواریو خاندي

چې شپه تیاره شي

بیا سیني پر خپلو مېندو سرږوي

پر خوارِه خوب پرېوځي

سپېره بیدیا ده پکې پل د بنیادم نشته

اسحق ننګیال

دا شعر یو دوراني اصلي انځور لري، چې د درېو تصویرونو په پیوستېدو سره تکمیلېږي. د شعر د تصویرونو د متحرك خصوصیت له مخې د انځورونو اجزا ډېر د لسم وړ دي او حتی هر جز پخپله یو کوچنی تصویر جوړوي د داسي فضا ایجاد په کلاسیکو قالبونو کي ستونزمن حتی ناممکن کار دی د همدې لپاره د آزاد شعر قالب ورته انتخاب شوی، شعر له ناخود آګاه ځخه راوتلي تصورات په یو عیني زمینه کي تمثیلوي، یعني د شعر زمینه عیني او د تصویرونو متحرك اجزا ذدهني دي، د نامتجانسو اجزاوو راغونډول په عیني فضا کي د شاعر (اروابناد اسحق ننګیال) د شاعرۍ یوه ځانګړتیا ده،چي تر ډېره بریده رواني_ سمبولیك اړخ لري.

ولې په شاعرۍ کي انځور جوړونه مهمه ده؟

پل والري عقیده لري، چي: "شعر داسي دی؛ کله نڅا او نثر داسي دی؛ لکه پر لاره تګ، پر لاره عادي تلل د یو مقصد پر لور وي حال دا چي نڅا پخپله مقصد دی؛ ځکه د کوم مقصد لور ته په نڅا نڅا تلل به خندوونکی کار کوي."

که دې مثال ته وګورو نڅا تصویري ارزښت دی، یعني که تاسو د چا پر لاره تلل د څو شېبو لپاره وګورئ؛ نو درته جالبه به نه وي، چي لا هم دغه مزل تعقیب کړئ؛ بلکي بنایي پر دې فکر وکړئ، چي روان سړی چېرته غواړي ولاړ شي؟ مګر که د نڅا لیدلو ته ناست یاست دا مو په فکر کي نه ګرځي، چي نڅا کوونکی چېرته ځي؛ بلکي تاسو غواړي پخپله له نڅا ځخه خوند واخلئ. په شعر کي تصویر د ځا کوونکي د حرکاتو حیثیت لري شعر نڅا کوونکی دی او حرکات یې تصویرونه دي.

بې تصویره شعر د ولاړ نڅا کوونکي په شان دی.

د هنر د اروا‌پوهني یو اصل دادی، چي موږ له هر هغه هنري اثر ځخه خوند اخلو، چي د پرمختګ بهیر یې زموږ په ذهن کي د پېشبینی (وړاندوینې) وړ نه وي، یعني موږ دې ته منتظر یو، چي څه به کېږي؟ کټ مټ په نڅا کي دا راز پروت دی، موږ د نڅا له ننداري ځخه ځکه خوند اخلو، چي د نڅا کوونکي حرکات نه شو پېشبیني کولای، څوك ویلای شي، چي اوس به د لاسونو، پښو، سر او سینې حرکتونه څه ډول وي؟

په شعر کي تصویرونه همداسي دي، د اسحق ننګیال په پورته شعر کي وینو، چي په سپېره بیدیا کي ناڅاپه پېریان بربنډېږي او ناڅي بیا د زهرو ونه پیدا کېږي او بیزو بچیان زېږوي او بیا پېریان په بیزو پورې خاندي، دا هر څه زموږ له ذهن سره تصادم کوي، یعني نوښت لري موږ یې د وړاندوینې ځواك نه لرو.

په شعر کي تصویرونه زموږ خوبونو ته ورته دي، یعني ارادي نه دي، هېڅوك نه شي کولای تصمیم ونیسي، چي نن شپه داسي یا هسي خوب ووینې، مثلاً موږ پر خپلو خوبونو واکمن نه یو، په خوب کي کله یو ژوندی سړی مړ او یا مړ سړی ژوندی کېدای شي، په خوب کي یو پرهېزګاره سړی برېنډ لیدلی شو یو ځوان هلك سپین ږیری کېدای شي او تاسو به دا هم ومنئ، چي څوك دي خپل نیکه په خوب ووینې، چي سر یې د آس، بدن یې د مرغه او لاسونه

افغان جرمن آنلاین په درښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنیزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راالیرلو مخکي په ځیر و لولئ

يي د انسان وي. په هماغه لحظه کي چي موږ خوب وينو فکر کوو، چي دا تصويرونه دي غير حقيقي (يعني دروغ) وي.

شاعرانه تصويرونه د شاعر لپاره ارادي؛ خو د لوستونکي لپاره غير ارادي دي. په شاعرانه تصويرونو کي بيزو هره ورځ ډېرش ځلوېښت بچيان زېږولی شي او پېريان ورپوري خندلای شي، دلته هر څه ممکن دي؛ خو په دې شرط، چي خپل هنري منطق ولري.

په پورته بحث کي مو يو شمېر خاص اصطلاحات ياد کړل؛ لکه اصلي تصوير، فرعي تصوير، تصويري توکي (اجزا) او تصويري حرکت، چي دلته به يې بېل بېل تعريف کړو:

اصلي تصوير: دا د شعر عمومي تصوير دی، چي په مجموع کي د شعر پر ټولي موضوع حاوي وي، د اسحق ننګيال په پورتني شعر کي د سپېرې بيديا عمومي تصوير د شعر د اصلي انځور له مخي تر لاسه کېږي.

فرعي تصوير: دا هغه تصويرونه دي، چي د اصلي تصوير په دننه کي د کوچنيو موضوعاتو پر تمثيل تمرکز کوي، له هر موضعي بدلون سره د تصوير اجزا بدلېږي او د يوې خاصې برخي اجزا په مجموع کي يو فرعي تصوير جوړوي؛ لکه په راوړل شوي شعر کي، چي د پېريانو پرخه د بيزو له پرخي سره توپير لري او شاعر د هرې برخي لپاره يو فرعي تصوير ايجاد کړی دی.

تصويري اجزا (توکي): هر هغه شی، مفکوره، حرکت او حالت، چي د تصوير په جوړولو کي ونده لري او وجود يي په شعر کي د لسم وړ وي تصويري توکی دی؛ لکه په پورتني شعر کي سپېره بيديا، پېريان، تياره، مېندې، د زغرو ونه، بيزو، بچيان او نور ټول تصويري اجزا دي.

تصويري حرکت: هر هغه عمل، چي د تصويري توکيو له خوا ترسره کېږي د تصوير حرکت يې بولي، د تصوير حرکت د شعر پېښي پر مخ بيايي او تصوير ژوندی کوي.

په پورتني شعر کي له غرونو د پېريانو راتګ، نڅا، پر مېندو سينه سرول، ويده کېدل د بيزو بچي زېږول، قتل، د پېريانو خندل او نور هغه حرکتونه دي، چي د شعر د کلماتو په مرسته زموږ په ذهن کي د موضوع تمثيل کوي او په مرسته يې شعري دوران بشپړېږي.

په شعر کي ساکن تصويرونه د نقاشی او متحرك هغه د سينما د يوې صحني په شان ګڼل کېږي، په معاصرو شعرونو کي متحرك تصويرونه تر ساکنو هغو ډېر پلويان لري د همدې لپاره شعر يو ځل بيا د ژوند د پېښو تمثيل ته مخه کړې او تمثيلي څه، چي ان قصصي شاعري دود شوې ده.

دا چي په شعر کي د فرعي او اصلي تصويرونو تناسب څنګه وي او د شعر حرکت څه ډول د تصويرونو په حرکت پورې اړه لري، يو څه تخنيکي او تشريحي بحث ته اړتيا لري، چي ليکونکی يې د يوې بلې مفصلي مقالي په اوږدو کي د بحث هوډ لري، البته له يو شمېر نورو شاعرانه مقول؛ لکه سمبول، تشبيه، اساطيرو او تمثيلونو سره د تصوير اړيکي هم د جلا بحث غوښتنه کوي؛ ځکه خو ددغه بحث نورې برخي هم بنايي بشپړې شي.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولـئ